

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת סנהדרין - דף פד, ב פה

עיונים על הדף

בן ברפואת אביו, ורופא שיש לו חשש המתה תוך כדי רפואה

הביאו בגמ', אם הקיז דם לאביו לא מתחייב למרות שיש כאן כעין חבורה. שהרי הסתפקו האם מותר לבן להקיז דם לאביו, רב מתנה אמר "ואהבת לרעך כמוך" ואין בכך איסור. רב דמי בר חיננא אמר "מכה אדם ומכה בהמה" שפטור. ובכ"ז הביאו ממעשה האמוראים הקדושים שיוב לא התיר לבנו להוציא קוף מבשרו מחשש שיוציא דם. מר בנו של רבינא לא התיר לבנו לפתוח כויה כדי להוציא ליחה שבה מחשש שיחבול ויהיה שגגת איסור, ואמנם אדם אחר יש בזה שגגת לאו, אבל בנו חמור יותר שיש בזה שגגת חנק. ומעתה צריך להשכיל, כל אדם לא יקיז דם לחברו שיש כאן ספק רוצח, וביותר החולה עצמו מכינס אותו עצמו למקום סכנה. ובכלל איך מותר לרפא. בדברים הנזכרים עמד הרמב"ן בתורת אדם בשער המיחוש בחלק המתייחס לסכנה. שואל הרמב"ן, תמיהא לי אם כן לא יתעסק בקי ברפואות כלל, דלמא טעי והוי ליה שגגת סיפוי. ועוד מה שאמרו בגמ' מה ההבדל בין בן בהקזה דם אביו לבין הקזת אדם מישראל, הרי בכל הדברים הנ"ל יש חשש של נזק וכמה דברים של סכנה תלויין בהקזה. ועוד אם נחוש לרופא, אף החולה יחוש לעצמו, שאם מרפאין אותו בסממנים והוא אוכלו, בכוס של עיקרין ושתי אותן, שחא טעו בחולי או ברפואה ונמצא שהמית את עצמו, שטעותן של רופאים סם המות הוא, ונמצא שאף החולה עצמו בא לבית הספק.

מבאר הרמב"ן, כיון שנתנה תורה רשות לרופא לרפאות, ומצוה נמי היא דרמיא רחמנא עליה אין לו לחוש כלום, שאם מתנהג ברפואות כשורה לפי דעתו, אין לו בהן אלא מצוה. דרחמנא פקדיה לרפויי, וליביה אגסיה למטעא. אבל בן אצל אביו, הרי יכול להתרפא אצל אחר לכן לא מניחים לבן להתעסק ברפואת אביו ולקיז דמו ולהכניס עצמו לספק חיוב מיתה. ולכן שאלו בגמ' מהלכות שבת ממחט של יד ליטול בה את הקוף ליחוש דלמא חביל ויהיה בהגדרת שגגת סקילה. אף שם לא מדובר בפיקוח נפש וסכנה גדולה ולא חולי כלל ולכן שימתין עד מוצאי שבת ומדוע תתיר לו לטלטל ולחשוש לספק סקילה ושלא יכניס עצמו לספק חילול שבת.

ולפי הנזכר כאשר מדובר בהקזה שיש בה רפואה לאביו, מותר לבן להקיז דם לאביו, דבנו ואחר שיוין הם בכך. אם הקזה זו רפואה היא לו, לשיניהם מותר ולשיניהם מצוה. ואם טעו והמיתו, לשיניהם עונש שגגת מיתת ב"ד.

וכתב הרמב"ן, שרבינו הגדול ז"ל כתב אביעאי להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה לחשקל ליה סילוא וכו'. ואפשר לומר כן, דאע"ג דמכה אדם לרפואה פטור, ומצוה דאזהבת לרעך כמוך הוא, אפילו הכי כיון שיש אדם אחר שיוכל לעשות לא מתירין לבן להוציא ולהקיז שיש חשש שמא יחבול מעט יותר חמה שצריך ויכנס לשגגת חנק, אבל למיתה לא חיישין לא בבן ולא באחר, משום דעל כרחו הצריך הכתוב לרפאות ואין לך ברפואות אלא ספק סכנה, מה שרפא לזה ממות לזה.

וזו שאמרו (קדושין פב, א) "טוב שברופאים לניהנם", לגנות דרכן של רופאים בפשיעות וזדונות שלהם נאמר, אבל לא שיהא חשש איסור דבדר, כדרך שאמרו שם נמי טוב שבטבחים ושופט של עמלק, הא אלו נהג עצמו כשורה כל שכן שהוסיף זכות לעצמו שאומנותו אומנות לסטים ולא למד ממעשיהם.

ובזה מבאר הרמב"ן את הסוגיא בנדרים (לה, ב) המוזר הנאה מחבירו מרפאהו רפואת נפשות אבל לא רפואת ממון, וביארו בגמ' רפואת נפשות הכוונה לרפואת גופו, רפואת ממון הכוונה לבהמתו. ואמרו בירושלמי שאפילו יש לו מי שירפאו מותר לזה לרפאותו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. מובאר בדברי הראשונים שרפוי מוגדר כמציאה והשבת אבידה דגופו היא.

מגביל הרמב"ן את דבריו, דוקא בבקי וביועד בחכמה ובמלאכה זו, ושאיין שם גדול ממנו, אבל כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא לו עסק בה. וכן אם יש שם גדול ממנו אסור לו להתעסק בה כלל, ק"ו משאר דינין והוראות שבתורה, דהאיק יורה בספק נפשות במקום שיש גדול ממנו, ואם נתעסק בהן חלל שופך דמים הוא וכן יהנהג הוא בודאי, ואם רופא שלא ברשות ב"ד והזיק חייב בתשלומין בבקי, וכ"ש אחר, שאין ב"ד מרשין למי שאינו בקי.

מענין לענין באותו ענין. נכון שהאריך הרמב"ן שיש היתר לרופא לרפא, והאריך להגדירו אף כעושה מעשה מצווה ומשיב אבידת גופו כפי שלמד בדברי הירושלמי, השאלה האם מותר לחולה להתרפא. אמרו בגמ' בב"ק פה, תניא דבי רבי ישמעאל "ורפא ירפא" (שמות כא, יט) מכאן שניתן לרופא לרפא. (עי' במדרש שמואל פרשה ד אות א, במעשה רבבי עקיבא ורבי ישמעאל שנתנו עצה לאדם איך להתרפא ושאלם אם הקב"ה הכה אותי, איך אתם מכניסים עצמכם לדבר שאינו שלכם?) ביאר רש"י (ד"ה שנתנה רשות) צריך לתת רשות לרופא לרפא כדי שלא נאמר שהקב"ה ירפא כשם שהוא אדם. והרי פרשה זו אמורה בחובל בחבירו, בהכרח שכל צער שבא שהקב"ה ירפא אותו אדם, והרי פסוק "ולמד החפץ חיים, עה"ת עמ' קמ מדברי רש"י וכו' הכל בניורת עליון והאדם המכה הרי הוא שליח בלבד.) בתוס' (ד"ה שיתנה) למדו שפכילות המילים "רפא ירפא" מתירה לרופא לרפא אף חולי הבא משמים, ולא רק הכאה של אדם.

חידוש גדול כתב האבן עזרא (שמות כא, יט) שיש רשות לרופא לרפא רק חולי

הנראה כלפי חוץ, וחולי פנימי בלתי ד' לבדו.

דעת הרמב"ן בפרשת בחוקתי (ויקרא כו, יא) שאמנם נתנה רשות לרופא לרפא אך אין רשות לחולה להתרפא ועליו לבטוח במי שאמר והיה העולם שירפאהו. (ותמהו על הרמב"ן בשו"ת שאלת יעקב סי' ה, א"כ איך מותר לחלל שבת עבור חולה. תמה בעקידת יצחק בראשית שער כו, שלפי דברי הרמב"ן הרופא עובר על לפי עוור לא תתן מכשול שהרי לחולה אסור לו להתרפאות.)

כתב הט"ז (ו"ד שלא, א) ודאי שבזמן הזה חייב ללכת לרופא כיון שלפי מעשה האדם חיותו תלויה ברפואת בשר ודם. וכבר קדם לו הרשב"א בתשובה (חלק א, ח"ג) שמותר להתעסק ברפואות ובלבד שיהיה ליבו לשמים וידע שאמיתת הרפואה ממנו ידרוש. וכתב בהמשך דבריו אסור להיכנס בעוניו הסכנות ולבטוח על הנס. (הרמב"ם הביא מקור אחר לרשות הרופא, ע"י בתורה תמימה שמות כא, יט; ע"י ברמב"ם הפה"ש לפסחים ד, י בענין חזקה המלך גנו ספר הרפואות. ובתורת משה לחת"ס פרשת משפטים כא, יב.)

חייב מיתות שדינם בחנוקה. א. מכה אביו או אמו. ב. גונב נפש מישראל. ג. זקן חמרא את פסק ב"ד הגדול. ד. נביא שקר. ה. מתנבא בשם ע"ז. ו. הבא על אשת איש. ז. זוממי בת כהן (היא בשריפה. ח. בועל בת כהן (היא בשריפה).

המקור לטובה אביו, "מכה אביו ואמו מות יומת" כל מיתה האמורה בתורה בסתם הכוונה לחנק. שאלו בגמ' והרי יתכן לומר שדווקא באופן שהרג את אביו אולם מי אמר שבהכאה יתחייב חנק. **למ"ד חנק קל מסיפוי,** לא יתכן לומר שרוצח יתחייב מיתה חמורה של סיפוי, והורג אביו יתחייב קל מיתה בחנק. **למ"ד חנק חמור מסיפוי** "מכה איש ומת מות יומת" ונאמר "או באיבה הכהו בידו וימות" מובאר שהכאה סתם אין הכוונה למיתה.

נאמר "מכה איש ומת מות יומת" ונאמר "כל מכה נפש", **לומר** שיש חיוב על הורג קטנים, אולם פטור אם הורג נפלים או מי שנוגד להודש השמיני.

לגבי הכאה באביו שמתחייב מיתה למדו מ"מכה בהמה" שיש חיוב דווקא על ההכאה שיש בה חבורה. **שאל רב ירמיה** אם הכחישה בהמה ע"י אבנים ולא עשה בה חבורה, לא יתחייב. **אלא מכה בהמה חייב** אף בלא עשה חבורה, אף תלמד את הפסוק שאינו צריך למקומו לגבי מכה אביו שחייב רק בעשה חבורה. **וההיקש נוצר** כפי שלמד תנא דבי חזקיה, שאין הבדל בין שוגג למזיד וכו'. **ומי שחלק על תנא דבי חזקיה**, דרש שאם הקיז דם לבהמה פטור שהרי לא הזיקה, כך **אם הקיז דם לאביו** אין מתחייב למרות שיש כאן כעין חבורה. שהרי הסתפקו האם מותר לבן להקיז דם אביו, **רב מתנה אמר** "ואהבת לרעך כמוך" ואין בכך איסור. **רב דמי בר חיננא אמר** "מכה אדם ומכה בהמה" שפטור.

רב לא התיר לבנו להוציא קוף מבשרו מחשש שיוציא דם. **מר בנו של רבינא** לא התיר לבנו לפתוח כויה כדי להוציא ליחה שבה מחשש שיחבול ויהיה שגגת איסור, **ואמנם** אדם אחר יש בזה שגגת לאו, **אבל בנו חמור** יותר שיש בזה שגגת חנק. **בהלכות שבת נלמדו** שמותר לטלטל מחט היות ויש בה שימוש של היתר להוציא קוף, ואין לחשוש שמא יעשה חבורה ויהיה שגגת סקילה, היות ובדרך קלקול לא מוגדר שגגת סקילה. **ולדעת ר"ש** שסבר מקלקל בחבורה חייב בשבת, סבר שמלאכה שאינה צריכה לגופו פטור, **לכך** אף אם יעשה חבורה אין לו צורך בדם ופטור אף אם מקלקל בחבורה חייב.

שאלו את רב ששת האם בן יכול להיות שליח ב"ד להכות אביו או לדחותו, **אמר ר"ש** כשם שכל אדם אסור להכות חברו וכבוד שמים עדיף, כך גם בן לגבי אביו כבוד שמים עדיף. **מבאר הגמ' את הבריייתא** שזכר בה שיש מי שמצווה להכותו ויש מי שאינו מצווה להכותו, שאין להכותו שאין לבן להכות את אביו בשליחות הב"ד, **אלא** כוונת הבריייתא מה מי שיש מצווה בהכאה אמרה תורה שאסור להוסיף, **בודהאי** מי שלא נתחייב מלקות בב"ד שאין להכותו ואין הבדל אביו או אדם אחר. **מבאר בבריייתא** אם יצא להיתר בידו ב"ד ובנו הכהו וקולו, חייב. אדם אחר פטור, **וביאר רב חסדא**, מדובר שהנידון לא מסכים לצאת למקום ההרגה, ואדם אחר הוא שליח ב"ד ומותר לו לכופו, **אולם** לבנו אסור, **מבאר** שלא כדברי ר"ש שסבר שלבן מותר להיות שליח ב"ד ביחס לאביו, **באר ר"ש** שמדובר בסתם ולגבי שאר כל אדם מוגדר כאדם הרגו, ולא לגבי בנו שיכול עדיין לעשות בו חבלה. **ומה שאמר רב ששת** שאם בייש אדם תוך כדי שישן ומת, חייב לשלם לירושו. וא"כ לא ישלם המכה, **ביארו** שהכה בשיעור פחות משהו פרוטה, והכוונה שפטור ממון שהרי אמר **רב ירמיה בשם ר"ח** שבהכאה פחות משהו פרוטה חייב חיוב מלקות. **דוחה הגמ'** שלפי האמור יעלה שבנו חייב ממון, וזה לא שייך בהכאה שאין בה פרוטה, **אלא** הנושא הוא בנו חייב מיתה ואחר פטור ממלקות. **אלא לדעת רב ששת תתבאר הבריייתא**, "ונשיא בעמך לא תאר" דווקא בעושה מעשה עמך, **ויש היקש** קללה להכאה ולכן אחר שקלל או מכה אביו חייב, **אבל לגבי בנו אמר רב פינחס** באופן שעשה תשובה, **ותמחה הגמ'** א"כ לגבי בני נאמר שחזר בתשובה, **אלא ביאר רב מרי** האיטור קללה והכאה דווקא "בעמך", הכוונה בני שהם מקויים ולא בני שנגמר דינו להיתר, **וא"כ שוב צריך להבין מדוע על בנו חייב, מבאר הגמ'** בדומה למקלל אביו לאחר מיתתו. **למסקנא אמר רבה בר רב הונא**, וכן למדו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, שלא כדברי ר"ש ויתן הבן נעשה שליח ב"ד, למעט אם אביו היה מסית לע"ז יכול להיות שליח ב"ד שנאמר "לא תחמל ולא תכסה עליו".

מכה אביו ואמו חייב כאשר יעשה בהם חבורה, מקלל לאחר מיתה חייב, **חובל** לא כיון שלא שייך שיוציא דם. **ודרש** "אביו ואמו קלל" שלאחר מיתה חייב. **שאמנם** היה צד ללמוד מהכאה שחייב רק מחיים, **וכן ישי"ק** שהרי בהכאה חייב אף אם הכה אב שאינו שומר את התורה, בכ"ז לא חייבו בהכאה לאחר מיתה, קללה שלא חייב בלא עושה מעשה עמך, **חיה מקום ללמוד** שפטור לאחר מיתה, **שח"ל** "אביו ואמו קלל", **איש איש** יקלל את אביו וכו', רבינו לבת שקללה או אנדרוניגוס או טומטום. **לדעת רבי אישיה** "אביו ואמו קלל" למדנו שחייב אף אם קלל אחד מהם אין צריך לקלל שניהם כדי להתחייב. **לדעת רבי יונתן**, אין צורך לדרוש ובפשיטתו שמועית כל אחד ואחד עד שפרט הכותב "ותחדו". **א"כ מתיקן למד רבי אישיה** יקלל לאחר מיתה חייב, **זרשיה** "ומקלל אביו ואמו מות יומת" **ורבי יונתן** ריבה בין אנדרוניגוס וטומטום קללו, **ולא דרש** מ"איש איש" שדיברה תורה כלשון בני אדם.

נזכר בדברי הבריייתא במקלל פטור אם אביו לא עושה מעשה עמך, **ובמשנה** זה לא נזכר בתורת חומרה של הכאה, **מבאר** שהתנא של המשנה חלק וסבר שיש היקש קללה להכאה, ואף המכה מי שאינו עושה מעשה עמך פטור. **וחלו במחלוקת תנאים, בבריייתא א"ל למדו** "אסור להכות כותי ואין איסור קללה, **ולמדו בבריייתא ב** אין אזהרה על הכאתו או קללתו. **לכ"ע** כותי הם גרי אמת ונחלקו הבריייתות האם יש היקש קללה להכאה או לא. **רצו לדחות**, לכ"ע אין היקש הכאה לקללה ונחלקו האם הם גרי אמת או גרי אריות, **דוחה הגמ'** שהרי מבאר "שורשו של כותי כשורו של ישראל" **בהרכח סברו** שהם גרי אמת, **אלא** נחלקו כנזכר בהיקש הכאה לקללה.